

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Interpretace husitství ve filosofii českých dějin
Interpretation of Hussite movement in the philosophy of the Czech history
Ondřej Vasiluk

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Michael Hauser, Ph.D.
Studijní program: Bakalářský
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání + Základy společenských věd
se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Interpretace husitství ve filosofii českých dějin potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, Pedagogická fakulta, 22. 7. 2020

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu práce panu doc. Hauserovi za jeho trpělivost a pomoc při konkretizaci tématu. Dále bych chtěl poděkovat paní doc. Pokorné za její vřelou konzultaci ohledně devatenáctého století z historického pohledu. Nakonec bych rád zmínil mého dědu Ing. arch. Jiřího Vasiluka a jeho milou morální podporu, bez které by nejspíš tato práce nevznikla.

ABSTRAKT

Práce se zabývá interpretací husitské revoluce v rámci sporu o smysl českých dějin. Její hlavní intence směřuje do devatenáctého století, kde hodnotí především dva politické proudy. Konzervativní, v čele s Františkem Palackým a Radikální demokraty. Srovnává jejich politiku, a nakolik v ní využívají husitskou revoluci pro své potřeby. Práce zároveň ukazuje, jak husitské hnutí ovlivnilo formování národní idey v tomto století. Snaží se také o určité srovnání těchto dvou proudů. U Palackého se snaží určit rozdíl mezi jeho historickým dílem zabývajícím se husity a jeho politikou, kde je jimi ovlivněn. Vykresluje pozadí nesvobody slova v devatenáctém století a ukazuje, že i z tohoto důvodu je myšlenka svobody velmi důležitým tématem. Poukazuje na snahu vykreslit paralelu a kontinuitu mezi ideami husitského hnutí a národním obrozením. Práce z většiny naplňuje cíle, které si stanovila a otevírá prostor pro jejich rozšiřování.

KLÍČOVÁ SLOVA

Husitství, revoluce, devatenácté století, politika, svoboda, národ

ABSTRACT

The thesis focuses on the interpretation of the Hussite revolution in the dispute about the meaning of Bohemian history. The main focus is on the 19th century. Two political movements are evaluated, conservative with František Palacký and radical democrats. A parallel is drawn between them and how much each movement uses the Hussite revolution for their needs. The thesis also shows how the Hussite movement influenced the formation of national identity in this century. The endeavour to compare these two movements is included. The thesis tries to analyse the difference in Palacký's historical work focusing on Hussites and his politics where he is influenced by them. It depicts the restriction of free speech in the 19th century and it shows that the question of freedom is a highly important topic. It points on the effort to draw a parallel and to show the continuity between the ideas of Hussite movement and national revival. The thesis fulfilled most of the goals it had established and provides the space for further research.

KEYWORDS

Hussites, revolution, nineteenth century, politics, freedom, nation

Obsah

1	Úvod	6
2	Formování národní identity v 19. století	8
3	Vlast v 19. století	10
4	Národ	13
4.1	Národ, divadlo a husitství	15
4.2	Husitská tradice	15
5	Konzervativní proud v devatenáctém století	17
5.1	František Palacký	17
5.1.1	Politické hledisko	18
5.1.2	Palackého interpretace x Tomkova interpretace a jejich dopady	21
5.1.3	Historické hledisko	22
5.1.4	Shrnutí	25
6	Radikální demokraté v devatenáctém století	27
6.1	Karel Sabina	28
6.1.1	Politické strany v reflexi husitských proudů	32
6.1.2	Shrnutí	33
6.2	Josef Václav Frič	34
6.2.1	Fričova tajná organizace	35
7	Závěrečné srovnání	37
	Závěr	39
	Seznam použitých informačních zdrojů	42
	Bibliografie	42
	Sekundární literatura	42

1 Úvod

Jak již z názvu práce vyplývá, rozhodl jsem se interpretovat husitskou revoluci ve filosofii českých dějin. Rád bych ji nahlédl z filosoficko – sociologického a také národotvorného hlediska. Téma husitství je samo o sobě tak rozsáhlé, že není v moci jednoho člověka všimnout si všeho. Historických interpretací vychází dodnes mnoho. Ty nám mohou posloužit k pochopení doby a pozdějšího vývoje, a i díky tomu se více zaměřit na ideovou podstatu. Husitské hnutí ukázalo sílu Českých zemí v patnáctém století a vyvolalo v lidech pocit národní a ideové sounáležitosti. Budu se zde zabývat především devatenáctým stoletím, konkrétně tím, jak ho využívají někteří autoři a politici pro své účely. Zaměříme se také na to, proč je husitství velkou oporou pro revoluční dobu kolem roku 1848. Pokusíme se nahlédnout především dva z hlavních politických a ideových proudů, které se u nás začaly formovat a na jejichž základě následně tvoří například Josef Pekař a další myslitelé dvacátého století. Především se pokusím reflektovat jejich interpretaci husitství a to, jak ho někteří z nich využívají pro svou politiku.

Z konzervativního proudu zmíním Palackého, jakožto uklidňovatele rozbouřené atmosféry a velkého myslitele, který věděl, že změny nejsou možné provádět ze dne na den. Zároveň zaštiťoval českou politiku určitou grácií své osobnosti. Vzhledem k vývoji české politiky je na místě věnovat mu první část práce. Hlavními osobnostmi z oblasti radikalismu, kterými se bude práce zabývat, jsou Karel Sabina a J. V. Frič. S těmito autory ale souvisí i zbytek politického prostředí. Důvodem, proč se práce zabývá především těmito dvěma proudy je citelný rozdíl v jejich politice i přístupu k husitské tradici.

Hlavní ambicí práce je zdůraznit důležitost husitství pro devatenácté století. Také by měla ukázat, jak je toto století protknuté pojmem národ. S tím souvisí celé národní obrození a situace v Evropě. Ukázat, jak je důležitá národní historie v časech příkoří a že pokud ji národ má bohatou, může sloužit jako velká opora. Kam jinde se máme obrátit, pokud jsme v úzkých a vše kolem vypadá beznadějně? Není obraz nebojácného a geniálního vojevůdce Žižky a mravně pevného Husa tím, k čemu můžeme vzhlízet a opřít se o něj? Takových dějinných momentů máme zajisté více, ale husitství vyniká

svým mezinárodním a celoevropským dosahem. Proto na něj devatenácté století tolik odkazuje. Protože v něm je zakořeněna odvaha, jednota myšlenky¹ a především idea svobody, která je tolik diskutovaným problémem.

Úkolem práce by tedy mělo být ukázání důležitosti husitství ve formování národního cítění v devatenáctém století. Měla by ale také kriticky zhodnotit, nakolik vědecky se autoři husitstvím zabývají a do jaké míry ho pouze využívají. Využívají ale myslíme bez negativního smyslu, protože doba devatenáctého století byla velmi složitá jak kvůli cenzuře, tak kvůli nedostatku zdrojů. Zaměříme se zde na to, jak jednotliví autoři formulují své myšlenky a nakolik je ovlivňuje právě husitství.

Největší prostor pro tuto práci vidím ve snaze poukázat na využití husitství politikou obrozenců k dosažení vlastních cílů a přesvědčivé argumentace. Práce by také měla přinést srovnání radikální demokracie a jejího náhledu husitství a proti ní Palackého koncepci, snažící se vyzdvihnout myšlenku svobody. Především se tedy zabývá tím, jaký význam dostává husitství v konzervativním a v radikálně demokratickém proudu a srovnáním těchto recepcí v devatenáctém století.

---

¹ Jednota myšlenky samozřejmě nepopírá pozdější rozbroje mezi jednotlivými husitskými stranami.

2 Formování národní identity v 19. století

Formování národní identity je zásadní ideou 19. století. Prolíná se téměř všemi vrstvami lidského života a nepřímo ho ovlivňovala v nespočetných případech. S tím velmi těsně souvisí pojmy, jako je vlast, národ nebo identita. Od tohoto formování samozřejmě nelze odloučit ani vývoj těchto pojmů. Kde se vzaly? V jakých souvislostech byly používány a znamenají totéž pro nás i dnes? Při tomto velkém evropském budování svěbytných národů se projevuje snaha hledat společné hodnoty, které by národy identifikovaly. Základními znaky národní identity se tedy stává především kultura a jazyk, vedle nich stojí společná „vlast“, a jak se pokusím ukázat, tak i různé významné historické události.

I přes to, že je sebeurčení malých národů velkým tématem devatenáctého století, stejně tak jako první světové války, soustředíme se především na národ český. V tomto období zrodu se postupně objevují „proudy“, nahlízející tyto problémy a snažící se svým přínosem formovat českou národní identitu. Nelze říci, že stojí proti sobě nebo při sobě. Spíše koexistují, vzájemně se doplňují a v určitých případech naráží na neprostupné názorové rozdíly. Tato snaha se projevuje jejich politickým působením, které samozřejmě není jednotné a radikálové se jen těžko shodnou s konzervativisty. Přesto se česká společnost² společně pokusila o změnu vnímání českého národa v očích Rakouska, což vedlo až k jeho pozdějšímu rozpadu. Jako prvního novodobého myslitele o pojmu národ jmenujme Bernarda Bolzana. Ten se snaží položit základ tohoto pojmu a často o něm mluví v rámci svých kázání i mimo ně. Na něj pak odkazují politické proudy nebo ho alespoň dle svých potřeb a názorů interpretují a rozšiřují. Hlavním obrozeneckým proudem je možno nazvat autory a myslitele v čele s Josefem Jungmannem³. V první řadě nelze vzhledem k politice a reflexi husitství nechat stranou osobnost Františka Palackého. Levicovým proudem, který můžeme zdůraznit, jsou radikální demokraté (především Karel Sabina a Josef Václav Fryč). Vzhledem k jeho radikalismu lze reagovat na mnoho výroků ohledně husitů a srovnávat je s proudem konzervativním.

---

² Reprezentována vlastenci, kteří vytvořili celou vlasteneckou společnost s vlastními znaky a identitou.

³ Zde se ale zabýváme spíše literárním dílem jako takovým.

Jak jsem již zmínil, každý z těchto proudů se staví k dané problematice jinak. Přesto, že jejich výsledná práce je často vnímána jako společný úspěch české kultury a národa⁴. Každý z nich také využívá již řečených technik, na kterých se snaží vybudovat a obhájit pojmy jako je národ nebo vlast. Tedy i v reflexi husitství a jeho odrazu v myšlení lidí devatenáctého století. K tomu, jak je později vnímáno a využíváno přispívá právě tato prvotní snaha na něm ukázat sílu „Českých zemí“ a její tradice. Rakouská cenzura a tajná policie nahlížela na husitství většinou negativně. S cenzurou bojovali ve svých dílech téměř všichni obrozenečtí autoři a novináři. Dalo by se říci, že někteří na ni doplatili i svým životem. Přesto je nutno dodat, že někdy ho využívaly samy rakouské úřady. Uvedme například napoleonské války. Během branné povinnosti a budování armády bylo husitství především ve spojení s Janem Žižkou velmi vyzdvižováno. Samozřejmě ne v otázkách víry, ale v rámci odvahy a bojovnosti. České národní obrození devatenáctého století je nejlépe pochopitelné jako specifický příklad kulturního a politického směřování k národnímu uvědomění v prostředí malého národa, který si svou politickou samostatnost musel vybojovat/vyvdorovat. Díky tomuto boji za svou národní a politickou svobodu často může pociťovat určitou obavu o její stálost. Později se ukázalo, že ne bezdůvodně. Náš národ měl ale oproti jiným menším národům výhodu. „Češi zkrátka měli svého Karla IV. a nemuseli si ho vymýšlet.“ (Je to náš příběh 2018, 62) Kromě Karla IV. měli i další události, které se ukázaly během národního obrození jako klíčové.

---

⁴ V dnešním smyslu.

3 Vlast v 19. století

Důvodem proč zde chci mluvit o pojmu vlast, je jeho význam ve spojení s pojmem národ. Obzvlášť v dnešní době se často používají společně. Dnes je to nejspíš dáno tím, že se národ situuje na určité území, které je pak jeho „vlastí“. Chtěl bych zde nastínit, že tento vývoj ale nebyl vůbec samozřejmý, a to především u menších národů, které žily na území větších státních celků. Vztah těchto dvou pojmů se tedy proměňuje ve vzájemné závislosti. Než se ale začneme zabývat jeho vývojem u nás, zkusme ve zkratce popsat jeho přerod v pro nás významný pojem. Zajímavý je také jeho lingvistický vývoj z latinského *patria* v patriotismus a s ním související významy. Ve středověku znamenala vlast pro člověka místo odkud pocházel, ale především pro něj znamenala půdu, která ho živila a umožňovala mu přežít. Proto byl ochoten za tuto vlast bojovat, protože věděl, že bez ní by nepřežil.⁵ Pro šlechtu zase vlast znamenala pozemky a odpovědnost za své poddané.⁶ Zde by se tedy mohlo nazvat vlastenectvím zemským. Toto pojetí se právě především během konce osmnáctého a v průběhu devatenáctého století mění.

S vlastní českou počítá i Bůh. To se nám snaží naznačit Kosmas a na něj navazující Dalimil. Naši předkové dorazili na území Čech na boží, vše řídící pokyn. Praotec vystoupí na Říp a spatří „zemi zaslíbenou“, která oplývá mlékem a strdím. Tím chce Kosmas říci, že nám tato země byla svěřena do opatrování. Když bůh počítá s českým územím, musí počítat i s budoucností českého národa a jeho příspěvkem pro svět. (Je to náš příběh 2018, 24)

Vlast v devatenáctém století již ale byla vnímána jako „matička“, která nás vychovala, a my bychom se o ni měli starat. Zde bych rád navázal na myšlenku Vladimíra Macury, který říká, že změna tohoto pojetí bývá často uváděna jako jedna z nejdůležitějších charakteristik nového, „Jungmannovského“ období vývoje české kultury první poloviny 19. století. Hovoří se tedy o přesunu od vlastenectví zemského, k vlastenectví jazykově etnickému. (Znamení zrodu 1983, 162) Upozorňuje ale, že na jedné straně se u nás formuje pojem vlasti v tomto směru již od 18. století, na straně druhé si zároveň zachovává svou mnohoznačnost a je možné ho dle aktuální potřeby upravovat. Autor píše, že si tuto

---

⁵ Verbování do středověké armády samozřejmě nebývalo dobrovolné, ale nyní nám jde spíše o to vystihnout myšlenku, ne rozebírat středověké vojenství.

⁶ Alespoň v ideálním případě.

možnost pojem vlast zachovával po celou první polovinu 19. století. (Znamení zrodu 1983, 162) Dle mého názoru si vlast udržela tuto hodnotu dodnes. Přes masarykovské pojetí vlasti a změny v jejím významu dle aktuální potřeby, se stačí podívat na některé populistické výroky dnešní doby využívající přesně toho samého. Tedy mnohoznačnosti. Podobným vývojem procházel i pojem národ.

Pojem vlast byl také využíván ve významech jako je oblast, vznik určitého jevu nebo ve smyslu vlastnickém.⁷ (Znamení zrodu 1983, 162) Během první poloviny 19. století zaznamenáváme potlačování těchto významů.⁸

V době Jungmanna a jeho generace se začíná vlast vnímat ideálně. Tedy i přes to, že je stále rozšířený teritoriální význam vlasti, začíná prosakovat napovrch tento druhý význam. U Macury se dočteme, že se vlastně tento nový význam postupně navrstvil na význam starý a splynul s ním. (Znamení zrodu 1983, 164) Ideální pojetí bylo schopno překlenout teritoriální problémy prostoru, ve kterém měla česká kultura vyrůstat.

Důležitou úlohu hrála také potřeba stylizovat obecné krajinné znaky české vlasti a její představování jako univerzální a obecně přivlastnitelné „vlastenecké krajiny“ – tedy krajiny opět ideální.⁹ (Znamení zrodu 1983, 165) Tomuto pojetí vyhovovala prázdnota/neurčitost pojmu vlast, protože umožňovala právě toto utváření. Znaky české vlasti byly hledány především¹⁰ v oblasti kultury, tedy jazyka, divadla apod. a také historie. Zde se dostáváme k různým interpretacím husitství, jakožto vzepjetí českého obyvatelstva, které jsme i v této době potřebovali.¹¹ Tvorba této abstraktní, ideální vlasti se projevuje i v dílech¹² dobových autorů a dobových písních. Například naše dnešní hymna, obsahující spojení země Česká – domov můj, se dá snadno zaměnit například za země Moravské a podobně.¹³ (Znamení zrodu 1983, 165)

---

⁷ Každému synovi dali jinou vlast.

⁸ Tak si vykládám i autorova slova o zmenšování mnohoznačnosti pojmu. Začne se spíše formovat jako pojem související s ideou národa a jeho vlasti, o které ale opět platí její mnohoznačnost a možnosti úprav dle vlastních potřeb.

⁹ I přes to, že určité reálné hranice této představy vlasti existovaly.

¹⁰ Samozřejmě kromě znaků zeměpisných.

¹¹ Potřebovali jsme ho z hlediska snahy zachovat naše zvyky, tradice, kulturu a jazyk. Jinak se nám pod Rakouskem špatně nevedlo.

¹² Například často používané spojení vlast – slast.

¹³ Nepocházím z Moravy, ale stálo by za to udělat krátký průzkum, zda se to ukazuje i dnes. A to především vzhledem k některým odštěpovacím tendencím.

Ve čtyřicátých letech 19. století se vrcholícímu národnímu obrození podaří vyřešit spor mezi teritoriálním a ideálním vlastenectvím. Rozpor je vyhroceně postaven proti sobě jako přírodní x kulturní a je syntetizován v určitého „svobodného ducha.“ Macura také cituje Václava Nebeského.¹⁴ „Vlast má dva živly – přírodní, ten je přirozený, a druhý, který právě pochází ze svobodného ducha. Tento druhý živel musí být dobyt – to znamená kultivování živlu prvního. Duch přemohl látku (polohu, tvar, dar země, speciálnost vloh a myšlení), vzdělal, pronikl a přivlastnil si ji. Vlast má tedy dvě stránky. Kořeny jsou v přirozenosti, ale je také vyrostlá v říši ducha svobody. (Znamení zrodu 1983, 166) Na tuto duchovní stránku by měl národ být patřičně hrdý. K tomuto zásadnímu sporu dochází v době, kdy už česká kultura vystupuje z pouhého podvědomí a myšlenek jednotlivců. Teritoriální prostor české kultury nabývá na skutečných hranicích a důraz na hodnotu vlasti, jako hodnotu národního cítění a svornosti, se obrací k národu.

Tolerantnost a mnohoznačnost pojmu vlasti pomáhala překlenout jednotlivé spory mezi lokálními patriotismy a ukázat jim společné nadregionální hledisko. Zde bylo tedy třeba najít společné průsečíky, které byly společné co největšímu počtu lidí s podobným smýšlením.

Vlast je tedy formována a nahlížena z několika hledisek, které postupně vykrystalizují v ideu federace nebo samostatnosti, která klíčí v srdcích českých vlastenců.

---

¹⁴ Vlastenec, básník, obrozenec. Významná postava českého obrození, politicky aktivní za Staročeskou stranu.

4 Národ

Díky řešení české národní otázky dochází k reflexi dějin, která je neobvyklá v jiných zemích. (Sborník - Spor o smysl českých dějin 1895 - 1938 1995, 9) První polovina devatenáctého století je stále ve znamení formování těchto důležitých pojmů jako národ a vlast. Konec tohoto století a přelom ve století dvacátém již s odstupem reflektuje některé kroky předchozí generace. Přesto se ale ještě nedokáže jako národ zcela specifikovat. Změna nastává během první světové války, kdy je jako uměle vytvořený národ Čechů a Slováků skutečně se všemi náležitostmi vybudován. Na troskách habsburské monarchie se ve snaze o sebeurčení formuje množství malých národů.¹⁵ V období první republiky se již plnohodnotně debatuje o hodnotách, funkci a smyslu českého národa. Zde se opět setkáváme s reflexí husitství. Nejznámějším sporem o pojetí smyslu českých dějin a husitství je spor mezi T. G. Masarykem a Josefem Pekařem.

Genezi pojmu národ jako takovou ponecháme z velké části stranou. Badatelé, kteří žili v od středověku existujících státech jako je Francie nebo Anglie považovali jejich existenci za samozřejmost. Jiní museli nejprve jeho existenci definovat. Největší přírůstek těchto příspěvků k pojmu národ najdeme právě v devatenáctém století v německojazyčném prostředí. Panovala mezi nimi shoda, že národ je odvěkou kategorií, jejíž objektivní existenci je možno a nutno ožивovat, obrozovat, poněvadž je specifickou hodnotou lidského rodu. (Hroch 2011, 18)

„Můžeme tedy závěrem konstatovat, že při hlubším pohledu na koncepce, které se opravdu seriózně pokusily o historický výklad formování národa, není rozhodující, zda jejich autor užívá primárně termínu národ, nacionalismus, národotvorný proces apod. Důležité je, že ve většině případů máme co do činění s výklady, které ve větší či menší míře reflektují, berou v úvahu každou z těchto významných souvislostí a daností. Tedy: Minulost, jazyk a etnicita, modernizace, zájmový rozpor, emoce a identita. Minulost – Každý národ, ať jakkoliv definovaný, měl nějaké vazby k minulosti a k historii. Každý badatel si klade otázku, jak významné byly tyto události, instituce a názory předcházející vzniku moderního národa a jak s nimi bylo nakládáno. Jednotlivá hodnocení úlohy tohoto

---

¹⁵ Malých početně, ne intelektuálně. Také je třeba upozornit, že tento vznik je umožněn především díky Wilsonovi a jeho čtrnácti bodům, kde je právo na sebeurčení malých evropských národů zakotveno. Zdaleka ne všechny státy se ale na tento rozpad monarchie dívají s nadšením.

odkazu minulosti se ovšem nemusejí shodovat.“ (Hroch 2011, 44) Je důležité si uvědomit, že devatenácté století u nás bylo časem, kdy tyto koncepce teprve vznikaly samy o sobě. Proto se každá vztahovala k husitství trochu jinak. Také je třeba si uvědomit, že autoři tvořili často v určitém časovém, ale i emočním nátlaku. Informovanost v této době a rychlost přenosu informací byla také velmi omezená. Proto třeba publikační možnosti aktuálních událostí K. H. Borovského byly vázány například na vídeňské noviny, které než se dostaly k nám, již opět nemusely v převratných událostech být aktuální. Stejně tak přístup do archivů byl často omezován. Přístup k některým informacím ohledně historie byl tedy v určitých případech omezený. Palackého interpretace husitství se též nesetkala s přílišnou podporou rakouských úřadů.

Jak ve své knize *Znamení zrodu* zmiňuje Vladimír Macura, k formování českého národa patří i budování národních institucí. Jmenujme například Nosticovo divadlo¹⁶ nebo v roce 1818 národní muzeum. (Macura 1983, 180) Zajímavý je poznatek Vladimíra Macury o prolínání různých slovanských historických příběhů¹⁷. (Macura 1983, 193)

„Dvojitá povaha, či tendence českého obrození s sebou ovšem přináší důležitou otázku: je-li národ společenstvím uskutečňování sdílených hodnot, je-li to tedy spíše mravní úkol než biologická danost, je třeba se ptát, jak tyto hodnoty přesně vymezit a kde je nalézt, nemají-li se stát prázdnými abstraktními hesly. František Palacký ve svém monumentálním díle *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě* identifikoval období české reformace, tedy dobu zhruba mezi Husem a Komenským, jako zlatý věk českých kulturních dějin. Problém, na který toto pojetí naráželo od doby svého zrodu, spočíval v tom, že se opakovaně stávalo hodnotovým a ideovým obsahem české reformace, a činila z ní více méně prázdné heslo, kryjící paradoxně právě bezhodnotový český nacionalismus. Stoupenci druhé verze vlastenectví, které definovalo národ především ideově, odmítali romantizující polopravdy o vlastní zašlé slávě, stejně jako podrobovali přísné vědecké kritice blouznivé pojetí národa, jako mystického super organismu. Toto vlastenectví ale zase často tíhlo k abstraktnímu moralismu.“ (Je to náš příběh 2018, 57) Ve stejné knize se

---

¹⁶ „Měli bychom jedině my, Čechové, dělati v tomto výjimku a cítiti ve svých žilách méně německé krve? Abych přešel této výtce, přičiním se v první řadě sám o to, abychom měli Národní divadlo v naší mateřské (německé) řeči. – Nostitz 1,59 (Macura 1983, 180)

¹⁷ Například Slovinska, nebo různých slovanských větví v Rusku.

můžeme dočíst také o národním „božím předurčení“, které je zmíněno v kapitole vlast. Hošek také zmiňuje rozdíl mezi „národně uvědomělými“ díly středověku, které vedly k jakémusi prvotnímu národnímu uvědomění (husitské Čechy) a o národním uvědomění v dnešním slova smyslu. O tom právě hovoříme od konce osmnáctého století, tedy někdy kolem josefínských reforem. „V selském původu novodobého českého národa spatřují mnozí historikové zdroje českého rovnostářství, lidovosti a „plebejství“. Někteří z něj vyvozují i pozdější tíhnutí velké části české inteligence k politické levici.“ (Je to náš příběh 2018, 52) Toto tvrzení je zajisté zajímavé, ale přesto se domnívám, že to může být maximálně spekulace. Navíc národní obrození nemůžeme nazývat vyloženě „selským“.

4.1 Národ, divadlo a husitství

Udělejme si malou kulturní odbočku. Divadlo samo o sobě bylo velmi důležitou institucí v oblasti kultury a šíření vlasteneckých nálad. Jestliže byla literární díla podrobována silné cenzuře, divadlo na tom bylo ještě hůře. Důvod je prostý. Vzdělanost a gramotnost českého obyvatelstva byla na svou dobu sice na poměrně vysoké úrovni, ne každý byl ale schopen zcela chápat, co vlastně čte. Divadlo však tyto dovednosti nevyžaduje. Názorné předvedení děje, výmluvnost a vášnivost herců, to vše na diváka působí velmi silným dojmem. Proto bych se zde rád zmínil o dvou divadelních hrách Josefa Kajetána Tyla. Jan Hus a Jan Žižka z Trocnova. Obě hry sice nejsou historicky přesné, ale to ani není jejich záměr. Mají ohromit a připomenout vrchol českého národa. To se jim rozhodně podařilo a následovala jejich perzekuce.

4.2 Husitská tradice

Spor o české dějiny, probíhající na pozadí české společnosti, husitství buď vyzdvihuje, nebo zatracuje. Pokusím se tedy ukázat, že české dějiny jsou svou podstatou stále přítomny v nás, v českém národě, a mentálně nás formují již po staletí. Podívejme se také na to, nakolik jsou české dějiny podstatné pro reformaci katolické církve. Pro devatenácté století je však nutno dodat, že hrdinové a hesla z doby husitské, jsou pro mnoho autorů ve své podstatě nepochopitelné. Skutečný teologický zápas mezi Husem, Žižkou, Chelčickým apod. je totiž mimo rámec devatenáctého století, jak později zmiňuji.

Husitská tradice pokračuje také například v Jednotě Bratrské. Tato pacifistická, ale přesto radikální komunita vznikla ze základu učení Petra Chelčického. Jedním z jí vytyčených úkolů, bylo přeložit Bibli do českého jazyka¹⁸. Výsledkem tohoto úsilí je Bible kralická, která následně ovlivnila církevní vývoj u nás, a také literární kulturu.

„Přínos husitského hnutí lze vidět v prosazování zásady svobody svědomí ve věcech víry a odtud pramenící snášenlivost vůči věroučným odlišnostem jinak věřících, od šlechty po prostý lid – jak se projevuje v Kutnohorském náboženském smíru z roku 1485, v České konfesi z roku 1575 nebo Rudolfově majestátu. V tom česká reformace prosazovala něco, co se (vesměs mnohem později) prosadilo v celém civilizovaném světě a ve všech křesťanských církvích.“ (Je to náš příběh 2018, 111-112) V devatenáctém století, je husitství často idealizováno a také je, jak uvidíme, vyzdvihováno jako nejdůležitější moment historie obecně.

---

¹⁸ Mimo jiné byl jejím nejslavnějším biskupem Jan Ámos Komenský

5 Konzervativní proud v devatenáctém století

Hlavními představiteli konzervativního proudu byli František Palacký a František Rieger. Tento politický proud dostal svůj rámec především po roce 1848 po vzniku Národní strany, později nazývané Staročeši. Jeho postavení v rámci politiky devatenáctého století můžeme říci, že je to „státotvorný proud“, který si je vědom národních tradic a minulosti, ale snaží se změny realizovat v rámci možností české politiky a v rámci Rakouska. Zároveň je ale v některých případech nerozhodný. Jeho vedoucí úloha především po roce 1848 je však nesporná.

5.1 František Palacký

František Palacký byl velmi všestrannou osobností českých dějin. Od historika a filosofa, přes obratného politika až po váženého prezidenta Královské české společnosti nauk. Jeho snaha o seberealizaci českého národa v rámci Habsburské monarchie nás vede k jeho zařazení ke konzervativnímu¹⁹ politickému proudu. Jeho mravní osobitost a snaha o „výchovu“ českého národa mu nakonec vynesla přezdívku *Otec národa*. Jeho snaha o pravdivé zobrazení českých dějin zase zakladatel českého dějepisectví.

Milan Machovec ho popisuje jako mravní osobnost, jejíž mnohaleté působení na své okolí logicky ústí v jeho trnovou korunu. Zároveň jeho mravní způsobilost musí probouzet ohlas veřejnosti. Palacký vykonával mravně aktivizující tlak na několik generací. Dává nám naději, že tato dlouhá cesta lidskosti a trpělivosti se nedá zastavit. Nevěří v absolutní porážku. Rok 1848, i Rakousko-Uherské vyrovnání považuje pouze za zdržení v této cestě. (Šmahel, 14) Kromě tohoto morálního vzepětí, které lze vyčíst z jeho odkazu, musíme také vypíchnout obrovský pokrok české literatury za jeho života.

Mým zájmem v této práci však nebude pouze odkazovat na reflexe Palackého v dílech jiných autorů, ale především pokus o reflexi jeho náhledu na husitské hnutí a jak jeho pohled ovlivňoval devatenácté století i jeho následovníky. Během devatenáctého století bylo toto hnutí hojně využíváno k určité politické agitaci a k vyburcování českého národa. Palacký však, jako již zmiňovaný výjimečný historik, musel odlišit dvě roviny. Rovinu historickou, kde se snažil obejít bez jakéhokoli osobního nebo dobového zaujetí a zároveň

---

¹⁹ Staročeši.

rovinu politickou, ve které byl předním mužem českého národního obrození. „Velikost Palackého záleží tedy netoliko v tom, že byl podivuhodným historikem, schopným odhalovat „jiskry v popelu“ kterékoliv epochy a současně politikem vnějškově zdánlivě málo úspěšným, ale i v tom, že byl „hlavním politickým učitelem Masarykovým“, jak Masaryk beze změny zdůrazňoval jak před rokem 1914, tak po roce 1918. Proto pokud se dnes snažíme naplňovat „evropský“ a planetární odkaz Masarykův, naplňujeme tím i smysl odkazu Palackého.“ (Šmahel 1999, 18) Masaryk se ve své politice držel stejně jako Palacký ideje federativního Rakouska, nakonec ale vývoj událostí „Velké“ války ukázal nutnost rozpadu. Dále je otázkou, jak moc se dnes politika snaží držet Masarykova odkazu, ale nyní ji ponechme stranou.²⁰

5.1.1 Politické hledisko

Palackého myšlenka české státní ideje a její spojení s husitskou revolucí

Palacký v husitství spatřoval vrchol českých dějin. Vrchol, ve kterém se je možné inspirovat a dále z něj čerpat. Smysl českého státu a jeho dějin bere jako jeden z kousků skládačky do světových dějin a jejich střetů. Naše dějiny se snaží pojmut v kontextu s vývojem dějin světových/evropských. „Napětí mezi autoritou a svobodným rozumem je podle Palackého zjištění vlastním zdrojem dějinného pohybu, tedy nikoliv nutně souvislého, trvalého pokroku. Autorita působí spíše vnějškově, zatímco svobodný rozum je principem niterného lidského sebeurčení, jako neoddělitelnosti rozumu a svědomí. U Palackého jde v zásadě o specificky české pojetí humanity jako smyslu dějin, jenž se ukazuje jako vytříbený výraz evropské filosofické tradice v organickém prolnutí s tradiční křesťanskou.“ (Šmahel 1999, 64) Právě tady můžeme vidět důvod Palackého filosofického hodnocení významu husitství v českých a evropských dějinách. Je to první válka, ve které se nebojuje o materiální statky, ale o duchovno.²¹ Palacký zároveň zjišťuje, že husitské války jsou stěžejním konfliktem světových dějin, kdy značně zkorumpovaná katolická církev, jež pokládal křesťanské biblické učení a zkoumání lidského rozumu za podružné a nadbytečné, se ve svém usilování o mocensko-politický církevní absolutismus střetla s účinným aktivním odporem duchovně etického imperativu českého husitství. (Šmahel

---

²⁰ V době vydání citované knihy (1999), kdy byl prezidentem Václav Havel, tomu ještě věřit šlo.

²¹ Tedy pro ideje. (Šmahel 1999, 64)

1999, 65) K reformě katolické církve husitské války jistě přispěly. Stejně jako přispěly k pozdější evropské reformaci. Přesto je třeba se na ně dívat ze všech úhlů pohledu, tedy i na jejich negativa. Problematika dvojího vyznání se s českými zeměmi táhla až do Bílé hory. Palacký zde spatřuje zlom v autoritě církve a otevření cesty k možnosti náboženské plurality. Smysl husitství, který tedy vyvodil během svého pátrání v archivech v rámci světových dějin, spatřuje v probuzení reformátorské a národní idey. „Palacký obnovuje českou státní ideu prioritním důrazem na evropsky dějinný význam husitství. Konstatuje, že celoevropským výsledkem české reformace a následných husitských otřesů byl návrat k původním křesťanským principům.“ (Šmahel 1999, 65) Palacký shrnuje, že husitské války přinesly dvě důležité historické nauky. Svobodný a sebevědomý národ nemůže být nikdy zcela podroben, a že slovanské svobodné národy si nechtějí podmaňovat národy jiné.²²

Ve svém prorakouském stanovisku Palacký věřil, že se Rakousko opravdu stane humanitním a vůči svým národům vstřícným státem. „Skutečně spatřoval jsem nastávající novou dobu štěstí pro národy rakouské, když i na nejvyšším místě ve Vídni prohlášeno jest dogma rovnoprávnosti, a pro tenkrát neznal jsem jiného přání více, než aby na nově zahájené volné dráze mezi všemi kmeny se rozvinula ušlechtilá řevnivost v zápase o vzdělanost a blahobyt. Proto také napsal jsem do Frankfurtu 11. 4. 1848 slova: Kdyby Rakouska ještě nebylo, muselo by se v zájmu lidskosti pospíšet je vytvořit. Nebo co mohlo zájmům lidskosti býti prospěšnějšího nežli obnovení stejného práva, celému lidstvu přirozeného.“ (Šmahel 1999, 67) Tato myšlenka byla v Palackého době nejschůdnější a vypadala i nejpravděpodobněji. Nakonec ale došlo pouze k Rakousko-uherskému vyrovnání, k českému již ne. Sám Palacký toto uznává jako svou politickou chybu, které si je vědom. Události po roce 1848 jeho pohled na monarchii změnil. Palacký došel k závěru, že rakouské mnohonárodní soustátí nemá dějinnou perspektivu a čeká je nutný zánik. Proto je třeba si uvědomit, že Palackého nemůžeme brát pouze jako prorakouského konzervativce. Palacký chtěl reformovat Rakousko, protože v tom viděl možnost kontinuity české historie v rámci historie evropské. Tedy pokračování historie, kterou jak jsme již zmínili, velmi ovlivnilo husitské hnutí. A to jak v měřítku českých dějin, tak

---

²² Opět si s pohledem na dnešní Rusko a v minulosti SSSR musíme položit otázku, zde je Rusko slovanským národem nebo tuto tezi nelze považovat za pravdivou.

v měřítku dějin evropských. Z jeho myšlenek a často jeho prostřednictvím i z myšlenek husitských čerpá později například právě T. G. Masaryk.

Palacký si uvědomuje, že země a zemské vlastenectví jako takové není dostatečným motivem pro jednotnou politickou akci. Proto musí tuto úlohu přejímat vlastenectví národní, které je podpořeno historií, jak jsme již zmiňovali výše. „Palacký usiloval o to, aby současný národ našel jako osoba právní a mravní zakotvení v minulosti. Představa národa jako osoby či bytosti trvajících, „od nepaměti“, kterou spatřujeme na počátku věku historického, posouvala národ do okruhu jevů spíše přírodních než společenských. Myšlenka, že národ jako bytost existuje od nepaměti a jako každá bytost prožívá své dětství, mládí, mužný věk a stáří, je ohrožena zánikem, jako každý živoucí organismus, projevuje se svými činy a specifickým charakterem v kruhu jiných národů, nebyla jen názorem Palackého.“ (Šmahel 1999, 88) Shoduje se v tom s jinými „národními“ historiky a také můžeme vidět paralelu s Hegelovým pohledem na dějiny. Mládím národa českého je husitské hnutí a v devatenáctém století je potřeba potvrdit jeho mužnost. Náš národ totiž v dalších fázích nespěje zatím k zániku, ale k obrození. Kontinuitu dějin zajišťuje paměť, ale získávání archivních informací bylo kvůli Rakousko-uherským úřadům náročné. V hodnotách národa viděl Palacký kontinuitu českých dějin.

Středověká historiografie nahlížela husitství z pohledu teologického. Ten měl dvě roviny. Jednou z nich je pohled Eney Silvia, tedy pohled katolický. Ten Žižku a husitství samozřejmě nadále zatracoval. Druhou rovinou lze označit pohled evangelíků a reformních církví. S nástupem osvícenství se historiografie vymaňuje z okovů víry a začíná pracovat na novém pohledu na historii. Tím se samozřejmě začne měnit i pohled na husitství. (Jan Žižka 2019, 596) Věřoucné problémy jsou v devatenáctém století povětšinou na druhé koleji. Důvod je prostý. Jak se zde pokouším ukázat, autoři se snaží husitství vykládat v intencích svých záměrů a často politiky. Víra zde není tolik důležitým aspektem. Naopak dnes se opět setkáváme často s teologickými výklady husitství. Palacký sám popisuje historii husitství spíše s důrazem na moderní a tedy nevěroučnou metodu. „Nejednoznačný a spíše kritický vztah prvních obrozeneckých generací vůči Žižkovi měl dvě hlavní příčiny. Předně osvícenský odpor proti středověkým náboženským válkám, považovaným za fanatismus nedůstojný člověka nové doby, a rovněž fakt, že obrozenecká kultura namnoze

spočívala na úsilí katolických kněží, kteří pro anticírkevní činy radikálního hejtmána neprojevovali zvláštní pochopení.“ (Jan Žižka 2019, 598) První dekády devatenáctého století tedy v sobě snoubí Žižkovy ctnosti, náboženský fanatismus a krutost. Stojí za zmínku, že první vyzdvihovali Žižkův „ideál“ svobody v devatenáctém století etnický nečeští umělci. Tedy umělci němečtí (Karl Herloš-Herlupsohn, Alfred Meissner, Moritz Hartmann. „Skutečný zlom v nazírání husitství přineslo působení Františka Palackého. Z historické epochy po více než dvě století soustavně odsuzované i ostouzené učinil hodslavický rodák, vyškolený v evangelickém prostředí, nejslavnější období českých dějin, etapu, jež otevřela prostor velkým evropským reformacím, a tím i demokratickým (občanským) revolucím 18. - 19. století, přinášející lidstvu svobodu a pokrok.“ (Jan Žižka 2019, 599) Tato interpretace husitství je pro naše národní cítění velmi lichotivá dodnes. Otázkou je, zda se opravdu dá husitství brát jako první krok ke svobodné Evropě. Je pravdou, že husitská otázka byla velkým tématem ve své době téměř po celé Evropě. Dokonce stála za vyhlášení křížových výprav. Lokální konflikt by samozřejmě takový rozsah neměl. Řekněme tedy, že to mohl být jeden z velkých impulzů do budoucna. Spojitost s následnou celoevropskou reformací je neodmyslitelná. Ta je zase impulzem k reformaci církve a k pozdějšímu rozvoji osvícenské myšlenky rozumu na úkor víry jako takové. Kontinuitu dějin tedy takto jistě vytvořit můžeme.

5.1.2 Palackého interpretace x Tomkova interpretace a jejich dopady

Vedle Palackého vznikla ještě jedna velmi vlivná interpretace husitství. Jejím autorem je historik Václav Vladivoj Tomek. Jejich osobní vztah byl nejprve velmi vřelý, nakonec se ale jejich cesty spíše rozcházejí. V jejich interpretacích se rozchází například právě pohled na Žižku. Pro Tomka je to zázračný vojevůdce²³ a zastánce sjednocení husitských stran. Jednotnost stran je, podstatným aspektem neúspěchu revolučního snažení v roce 1848. Jeho obraz je tedy obraz uvážlivého státníka a politického vůdce českého národa snažícího se sjednotit český národ a bránit svou vlast. „Značná část české společnosti se s tímto pojetím ztotožnila, neboť jí poskytovalo životopis příkladného hrdiny právě v době, kdy se obrozenci proklamovaná národní jednota politicky tříštila (rozdělení národního tábora na staročechy a mladočechy, vznik sociální demokracie), a navíc v květnu 1876 zesnul

---

²³ O jeho vojevůdcovských kvalitách však nepochybuje téměř žádná interpretace. I když především ty starší jeho schopnosti přikládají k Dáblu. Jeho konec je pak tedy interpretován jako boží zásah.

František Palacký, obecně uznávaná politická, mravní a vědecká autorita. Tomkův Žižka živil ve vlastenecké pospolitosti naději, že usilovat o národní jednotu v zájmu dosažení české politické svébytnosti patří k trvalým úkolům, jež se podaří naplnit, až se objeví nový, uvážlivý a současně rozhodný vůdce.“ (Jan Žižka 2019, 600) Tento jeho obraz se tedy uchytil v myšlení devatenáctého století v tomto ohledu více. K jeho udržení v myslích českého národa přispěla i díla Aloise Jiráska.²⁴ Zde máme ideální příklad interpretační filosofie autorů. Palacký se snažil o objektivní pohled, zatímco Tomek věděl, jak moc může být Žižkův obraz, správně podaný, prospěšný. Tato manipulace s historií, konkrétně s husitstvím, je typická pro každou dobu, ve které je řešena. Dnes máme mnohem více možností husitství reflektovat. Díky tomu vzniká obrovské množství materiálů, kterými se můžeme inspirovat. Žijeme nyní v době, ve které se můžeme rozhodnout sami, jak budeme na husitství nahlížet. Velmi záleží na vybrané literatuře. Můžeme zvolit cestu Palackého a snažit se o co největší objektivitu nebo se můžeme držet literatury s osobními vhledy. Nejlepší cestou je dle mého názoru kombinace těchto cest. Měli bychom si také uvědomovat husitskou roli v našich dějinách a jak „pomáhaly“ českému národu v dějinách. Například prvnímu československému dělostřeleckému pluku se šlo za první světové války do boje jistě lépe se jménem Jana Žižky ve svém názvu.

Dobový podtext je často dalším faktorem ovlivňujícím autorovu interpretaci. Devatenácté století se snaží o záchranu českého jazyka a v podstatě i národa. Jeho interpretace tedy vyzdvihuje především husitské úspěchy a zbytečně se nepouští do velkých polemik. Proto, jak jsme již řekli, vítězí v podvědomí lidí spíše Žižka a husitství Tomkovo. Ve století dvacátém funguje podobně interpretace Masarykova. Naopak meziválečný strach Pekařův, nám Žižku ukazuje opět v jiném světle. Na pozadí tohoto Žižky meziválečného vidíme strach ze ztráty toho, co bylo tak těžce získáno.

5.1.3 Historické hledisko

Jak jsme již zmiňovali, Palacký je označován jako otec českého dějepisu především z důvodu, že se snaží dodržovat zásady historických prací²⁵. Tedy například objektivitu. To dokazují například tato slova. „Husité své vítězství přičítali ne zásluhám bojovníků

---

²⁴ *Slavný den, Mezi proudy, Proti všem, Jan Žižka,*

²⁵ *Z dnešního pohledu.*

a vůdců svých, ale působení z nebes na důkaz pravdy. Dějepisova však jest povinnost nehověti pověrám a vykládati také mimořádné zjevy ze zákonů a příčin přirozených; zázraky nemají místa v dějinách.“ (Dějiny národu českého III. kniha 2017, 155) Palacký vyzdvihuje vzdělanost a osobní svobodu českého lidu v patnáctém století. Za Karla IV. jsme zažili veliký národní pokrok, který se projevil i po vládě Václava IV. Proti zásahu boží vůle staví také vyspělost ve válečném umění, výborné vojevůdce a veliké morální vypětí celého husitského hnutí. Národní cítění pomohlo překonat rozdíly ve víře a sjednotilo husity proti nebezpečí zvenčí. Postupným vývojem již ani to ale nestačilo.

Husitské strany se dělily především na umírněné²⁶ a radikální²⁷. Husitské učení spojovalo čím dál více lidí, a to i tím, kolik se šířilo povědomí o něm do okolních zemí. U radikální části hnutí byl velký problém s jednotou, jelikož každý myslitel se snažil prosadit svou koncepci. To byl hlavní důvod k tříštění na různé proudy a sekty, které přirozeně měly čím dál více problém se na něčem dohodnout. Dalším sjednocujícím prvkem byla samotná myšlenka návratu ke kořenům křesťanství. Ta totiž nabízí jakousi sociální rovnost a tím se velmi líbila chudině/nemajetné vrstvě obyvatel. Tato myšlenka je také velmi využívána například radikálními demokraty v devatenáctém století. Radikální strana ukázala svou důležitost především v době přísných opatření krále Zikmunda v roce 1420. I to je inspirací pro politiku devatenáctého století.²⁸ Rovnost však měla svůj největší význam především ve víře jako takové. „Husité pravili, že nejen hierarchie, ale každý rozumem nadaný člověk měl povinnost i právo učit se v Písmu svatém, vykládati je sobě a spravovati se jím, jak mu to vnukal rozum i cit vlastní. (Dějiny národu českého III. kniha 2017, 223) Postupná Žižkova vítězství a odražení nepřátel v Praze vedlo podle Palackého k „rozjitření citu národního“.

„V historických názorech Františka Palackého jsou pro nás zvláště důležité dva motivy. Prvním z nich je zdůraznění domácích, Čechům vlastních kořenů husitství. Druhým motivem bylo uznání nepřetržitosti českého reformního hnutí, které se rodilo přibližně v polovině čtrnáctého století a svého vrcholu dosáhlo v době husitství.“ (Šmahel 1999, 114) Stanislav Bylina zde popisuje Palackého texty a biografie týkající se předchůdců

---

²⁶ Kališníky, ti se přiklíněli k učení pražských mistrů a k vyjednávání s králem Zikmundem.

²⁷ Nejvýznamnějšími byli Táborité a Orebíté. Ti s králem jednat nechtěli.

²⁸ Především v roce 1848 a revolučních dnech, kdy toho opět využívají především radikální demokraté.

husitského hnutí jako takového. Palacký podle něj poněkud zveličuje dopad některých děl nebo působnost samotných autorů. Pro nás však může být přínosná poznámka o „připravování půdy“ pro pozdější vrchol reformace v tomto období, tedy husitství. Konkrétně bych rád upozornil na paralelu s přípravným revolučním obdobím samotného Palackého. On sám spolu s dalšími politiky ještě nedosáhli české národní ani státní samostatnosti, jejich pokračovatelé pod záštitou T. G. Masaryka již však ano.

Petr Čornej zmiňuje, že Palacký vydal 62 bibliografických položek, které se husitskou problematikou přímo zabývají nebo se jí zásadně dotýkají. (Šmahel 1999, 123) Popisuje také Palackého problémy s cenzurou. „O Palackém je známo, že pokud nemohl hovořit tak, jak si přál, raději mlčel.“ (Šmahel 1999, 126) Palacký s prací tedy i z tohoto důvodu příliš nespěchal a věnoval se podrobnému studiu pramenů. Obecný zájem o husitství ve vlasteneckých kruzích stoupl především před rokem 1848. Čornej nás také upozorňuje na potřebu všimnout si autorova vývoje. Je jasné, že autor píše jinak na začátku své kariéry a jinak na jejím konci. Názorový i psychický vývoj se samozřejmě musí do děl promítat, i přes to, že zásadní myšlenky by měly zůstat stejné²⁹. Prvotní zápal a vidění hrdinného boje později přehodnotil. Nakonec je, jak jsme se již snažili ukázat, výsledkem na autorovu dobu a možnosti, poměrně střízlivý pohled na tuto historickou epochu. Přes převažující názor, že je to největší národní moment se nikdy nesmířil s brutalitou a husitskými bouřemi. Jeho dílo se také proměňovalo podle aktuální tvrdosti cenzury. V některých případech se musel uchýlovat k někdy těžko interpretovatelným kličkám. Například si velmi vážil Jiřího z Poděbrad, a v době, kdy nemohl psát o Husovi samotném, psal alespoň o něm, aby nasměroval čtenáře správným směrem, tedy do období které tolik obdivoval.

Zásady komunistické a socialistické

Tyto zásady byly hlášány především v nově vzniklém Táboře³⁰. Důležité však je, že zde byly opravdu po několik let zachovány a provozovány. Dle Palackého nemůžeme přesně určit, zda tyto zásady plynou z prvotních myšlenek křesťanství, chiliasmu nebo ze „staroslovanského ducha demokratického.“ (Dějiny národu českého III. kniha 2017, 226) Dělení na mé a tvé mělo být zrušeno. Stejně tak mělo být zrušeno panování a poddanství.

---

²⁹ Samozřejmě to neplatí v případě že jsou vědecky vyvráceny.

³⁰ A v některých dalších obcích. Zde o něm ale můžeme říci nejvíce.

„...knížectví a panství světské mělo vůbec přestat a páni, panoši i rytíři všichni jako výstavci měli podřezáni a vypleněni býti; zrušiti se měla všechna knížecí práva, i zemská, i městská, i selská, jakožto nálezy lidské, a ne boží, a posavadní zákon boží sám že měl v mnohých kusech neplatným učiněn býti kupříkladu o poddanství, daních, neb napotom každý měl prý míti zákon boží psán ve svém srdci.“ (Dějiny národu českého III. kniha 2017, 226) Sám Palacký uznává nemožnost fungování tohoto teokratického principu. Tento „raný komunismus“ je uplatňován podle vzoru prvotního křesťanství, jak je líčí Skutky apoštolů v Novém zákoně. Zajímavý je také „demokratismus“ např. v Žižkově vojenském řádu.

Rovnost hlásaná v Táboře byla velkou inspirací pro mnoho časů budoucích. Inspirovaly se jí jak politické strany v Čechách, tak mimo ně. Společného jmenovatele svobody kvůli přílišnému útlaku pak můžeme sledovat i při francouzské revoluci.

5.1.4 Shrnutí

Na otázku kdo byl František Palacký, a jak vnímal husitské hnutí, se již snažilo najít odpověď velké množství myslitelů. Přesto se pokusme o shrnutí jeho díla v této oblasti jeho bádání. Jeho interpretace nám založila podhoubí pro následné hledání podrobného popisu událostí husitské doby. Jeho husité neměli v první řadě stát v jeho politických ideálech, ale z čistě lidské zvědavosti měli odpovědět na jeho otázky. Sám během jejich studování zjistil, že ne vše bylo tak, jak si představoval, ani že toto období nemělo jen světlé stránky. Chápal problémy radikálního Tábora, ale uvědomoval si i nerozhodnost příliš umírněných stran. Do jeho politiky se husitství promítá skrze jeho trpělivost. Tu vidíme v jeho propracovaném politickém dlouhodobém plánu, který vystává z jeho velikého odkazu. Vidíme ho ale lehce ovlivněného, když se snaží interpretovat tento „národní“ moment jako náš největší odkaz, který nám ukáže cestu i v těžkých časech devatenáctého století. Důležitost jeho historického i politického díla nám dokazuje především jeho diskutovatelnost i v dnešní době. Historické hledisko je již sice z části překonáno, nic to ale nemění na faktu, že bez jeho výzkumu by nám chyběl velký stavební kámen do husitské mozaiky. Jeho filosofie, prolínající se do jeho politiky a osobního života však překonána není a být nemůže. Palacký jako osobnost je inspirativní i po 144 letech po jeho smrti. Přidal se tak k jiným velikánům našich dějin a tím se zařadil k další

generaci, která nám může sloužit jako vzor a inspirace k „češství“ a národnímu cítění. Je dalším mužem, na kterého můžeme být hrdí a říkat „Palacký, ten Čech, který tolik dokázal.“

Jelikož nepůsobil vyloženě protirakousky, je jeho politická dráha odlišná. Jako poslanec Říšského sněmu i zástupce v podstatě komunální politiky nasbíral spoustu zkušeností, které mohl předat těm, kdo mu naslouchali. Pochopil, že porevoluční doba nepřinesla příliš dobrého, naopak byla ještě přísnější než před ní. Na jedné straně stáli ti, kdo ho obviňovali z přílišné pasivity a na druhé on, se svou snahou o dlouhodobou koncepci vybudování a fungování české samostatnosti. Přesto v jeho politice a filosofii vidíme prolínání souboje Slovanů s Němci. Úkolem českého národa je vytvořit jakýsi most mezi těmito dvěma „národy“.

6 Radikální demokraté v devatenáctém století

Hlavním pramenem k této části práce je kniha Karla Kosíka *Čeští radikální demokraté*. Přes vrstvu komunistické ideologie³¹ v ní lze najít podstatu tohoto politického uskupení a jeho přínos k formování „češství“ a také jejich reflexi husitského období. V sebraných spisech jednotlivých autorů si již člověk může udělat o jejich obsahu a smýšlení obraz sám, v první části knihy se těmto ideologickým, dnes někdy směšně vypadajícím částem, vyhnout nelze. Lze souhlasit s tím, že postavy jako Frič a Sabina nebyly „kuriositou, ani okrajovými postavami našich dějin.“ (Kosík 1953) Mezi řádky se dočteme o tom, jak mohlo probíhat politické soupeření radikálních politiků s politiky umírněnými, až prorakouskými. Musíme si ale uvědomit, že oni všichni dohromady umožnili vznik českému národu v dnešním pojetí a až Masarykova koncepce a houževnatost během první světové války mu dala skutečný směr. Také bychom měli poukázat na určitou časovou posloupnost. Konzervativní proud v čele s Palackým je, jak jsme již zmiňovali, hlavním proudem české politiky. Proto ho radikálové často reflektují, ať již pozitivně nebo negativně. Zároveň jejich radikální postoj většinou neumožňoval dlouhodobé působení v politice, jelikož byli pronásledováni rakouskými úřady.

Radikální demokraté převzali kladné stránky obrozenecké epochy, jako je víra v rozum, nenávisť ke klerikálnímu tmářství³², myšlenka slovanské vzájemnosti a humanismu a zapojili široké vrstvy národa do otevřeného osvobozeneckého boje a dali novodobé české ideologii konkrétní demokratický a pokrokový základ. Nejvýznamnějšími postavami radikálních demokratů kolem revoluce v roce 1848 byli Emanuel Arnold, Karel Sabina a Josef Václav Fryč. (Kosík 1953, 10, 13)

Velkou otázkou „revoluce 1848“ u nás byla otázka zrušení roboty. Je logické, že vlastníci půdy a tím tedy často i jejich poddaných, se snažili zasadit o umožnění rolníkům se vykoupit. Na druhé straně chudé rolnictvo volá po zrušení bez vyplacení. Nejhlasitějším podporovatelem tohoto bezpodmínečného zrušení byl Emanuel Arnold, který ve svých

---

³¹ Kniha vyšla roku 1953.

³² Klerikální tmářství je z dnešního pohledu přehnaný výraz, ale snaha potlačit moc katolického náboženství mezi obyčejnými lidmi je zdůvodnitelná především proto, že podporovalo monarchii a její tradici.

projevech připravoval rolníky k ozbrojenému střetu.³³ K zdůraznění svého postoje a myšlenky využívá právě i husitského odkazu. Vyzdvihoval Jana Žižku jako neohroženého vojevůdce revolučního protifeudálního hnutí a vyzýval k následování husitů. Ne nadarmo nesčetněkrát připomínal rolníkům: „Pomněte venkované, že jste před čtyřmi sty lety vy to byli, kteří pod praporem Žižkovým nepřátele svobody rozdrtili, a ne zženštilá Praha!“ (Kosík 1953, 15) V knize se vzhledem k povstání také píše: „V červnových dnech roku 1848, kdy liberálně buržoazní politikové radili složit zbraně..., radikální demokraté stály v čele revoluce..., tím byly nejširší vrstvy národa vyburcovány z netečnosti. Přesto během revoluce byla mezi buržoasií a hrdinnými povstanci z řad dělníků nepřeklenutelná oblast jako ve všech obdobích našich dějin.“ (Kosík 1953, 21) Radikální demokraté jistě stáli v popředí pražského ozbrojeného střetu. Jsou to radikálové, nepřemýšlí tedy tolik o důsledcích svých činů. Jelikož se ale snažíme zachytit stopy husitství a jeho vliv na tento vývoj, zastavím se zde pouze u zmínky o „nepřeklenutelné propasti“. Během revoluce 1848, stejně jako při dalších důležitých momentech našich dějin nelze vytvořit umělou hranici, která je nepřeklenutelná. Když se podíváme přímo do husitské revoluce, zjistíme, že i šlechta podporovala husitství, stejně tak jako byla města či vesnice, která nepodporovala revoluci. Stejně tak je tomu v 19. století.³⁴ V této době šlo o vzepětí českého národa a o snahu prosadit jeho myšlenku. Tuto myšlenku nechtěli prosadit pouze rolníci a jejich „buditelé“, ale obecně široké spektrum českého vlasteneckého obyvatelstva.³⁵

6.1 Karel Sabina

Karel Sabina byl spisovatelem, básníkem, novinářem a politikem devatenáctého století. Kolem revolučního roku 1848 se stal jedním z vůdců radikálně demokratické strany. Za své názory a revoluční snahu strávil několik let ve vězení.³⁶ Působil také v denících *Včela* a *Pražské noviny*. Byl výborným řečníkem a dokázal si získávat lidové masy. Roku 1872 vyšla najevo jeho udavačská činnost. Po té žil v Praze, v bídě, a nakonec zemřel opuštěn

---

³³ Můžeme si domyslet, jak by tento střet ve „výbušném“ období kolem roku 1848 dopadl. Rčení dopadnout jako sedláci u Chlumce nevzniklo roku 1775 náhodou.

³⁴ Samozřejmě zjednodušeně. Problémy a důvody těchto revolucí jsou v každé době jiné a předchází jim různé události.

³⁵ Přes to, že ne všichni stylem samostatnosti, ale spíše snahou o určité „Česko-rakouské“ vyrovnání.

³⁶ Od jara 1849 (příprava ozbrojeného povstání) – 1857 (amnestie)

roku 1877. (Kosík 1953, 170) Do obecného povědomí se tedy nakonec zapsal s přídomek „Zrádce národa“.³⁷

Ještě, než se pustíme do odkrývání reflexe husitství v dílech a výrociích Karla Sabiny, zmiňme pár vět k zamyšlení ze *Slov o politickém vzdělání*. Učili jsme se ve školách ledačemu, nač buďto jsme již docela zapomněli, aneb co nejdříve zapomene, poněvadž toho potřebnost nikde se nejeví; jedno však jsme docela zanedbali důležité, ba nevyhnutelně nám potřebné, zvláště nyní za konstitučních časů – totiž politické vzdělání. (Kosík 1953, 177) Když místo konstitučních časů vložíme časů republiky, dostaneme se ke stejnému problému, který vnímám i dnes. Nezájem o politiku a politické dění³⁸ je prvním krokem ke ztrátě svobody nebo podlehnutím populismu.

Výroky o svobodě národa bylo třeba něčím potvrdit. Uvádět je s pocitem, že nad nimi stojí něco většího, něco, co by je mohlo zaštitit. Právě zde vidím největší přínos husitství pro všechny vlastenecké proudy, které používaly jako svou oporu historii. Vidíme zde ale také velké zjednodušování historie a využívání pouze těch částí, které stvrzují naši myšlenku. V tom se jistě skrývá určité politické umění. Historicky je to však nepřijatelné. Sabina říká: „Staré hvězdy zhasínají, nové vystupují na obzoru našem. Na zříceninách zbořených starých oltářů pověry a absolutismu vystaví se nové oltáře svobody. Svoboda má své posvěcence i své mučedníky: Žižka a Táborští nebyli posledními bojovníky jejími, Oliver Cromwell a Robespierre nebyli posledními správci jejími. Boje svobody počaly s počátkem uvědomělého člověčenstva a budou ještě dlouho po nás trvati. Na nás jest, pevnější základy jí klásti, nežli předchůdcové to učinili.“ (Kosík 1953, 194) Žižka se jako bojovník za svobodu na venek lehce prezentuje. Můžeme ale s klidem říci, že měl do takového světce daleko. Jeho vojenskou genialitu a válečnický um mu můžeme upírat těžko. Přesto bych ho nenazval bojovníkem za svobodu národa. Jeho boj spočíval ve věcech víry³⁹, ne národa jako takového. V husitství nejspíš hrála roli i snaha o určité sociální vyrovnání, i přes to, že nejsme schopni určit do jaké míry. Robespierre jako správce svobody působí ještě více komicky. Ano, byl nejprve zastáncem republiky, který

---

³⁷ Je tak reflektován například i ve hře České nebe v Divadle Jára Cimrmana.

³⁸ Které je samozřejmě někdy složité stíhat sledovat a hledat fakta.

³⁹ I přes to že již víme, že nejprve příliš zbožným nebyl, nevíme ani, kam se na téměř dvacet let ztratil. Po návratu z ciziny se však stal zastáncem husitské myšlenky.

se svým dílem jistě zasadil o pád absolutismu ve Francii. Po jeho převzetí moci a Jakobínské diktatuře můžeme ale hovořit téměř o všem, jen ne o svobodě.⁴⁰ Jakobínský teror vynesl sice Robespiera do čela státu, nakonec byl ale novou snahou o skutečnou svobodu sám revolucí smeten. Ve Francouzské revoluci nešlo ani tak o svobodu národa, jako spíš o potřebu sociálního vyrovnání a překonání hospodářských potíží. Oliver Cromwell začal boj o vládu v Anglii také s pozitivní myšlenkou svobody a snahou o změnu k lepšímu. I on ale nakonec upadl k přesně opačnému postupu a svobodu úplně potlačil. Můžeme tedy debatovat o tom, jak moc se hodí tato tři jména na strážce a bojovníky za svobodu. Při povrchních znalostech a správné formulaci jistě, z hlediska pravdivosti výroku je to podle mě velmi sporné.

Sabina mluví také o předsudcích. O tom, že jsme od našich otců zdědili předsudky, které se nám rozpadají před očima a některé schválně boříme. Důvod je ten, že tyto předsudky nejsou pravdivé a brání lidem poznat svobodu.⁴¹ Těm tedy za tyto mylné předsudky omezující náš vývoj ke svobodě děkovat nemůžeme. Naopak ale můžeme vyzdvihovat naše praotce. Za jejich časů se sláva českého národa šířila Evropou. „Oni se snažili o samostatnost českého národa i politickou svobodu země české, oni krváceli pro náboženskou svobodu, nedávající se podmaniti a omámiti černou armádou samovlády římské, oni národnost slovanskou hájili a udrželi přes návaly cizáků Němců, oni odhalili a zašlapávali pokrytectví Jezuitů, oni za svatého Husa i za blahoslaveného Žižky, Prokopa, Jiskry a jiných slovem, mečem i ohněm vypleměňovali neřest z vlasti naší. A co oni, praotcové naši, vyplnili, to otcové naši zase rozsévají a v slávu uvádějí. Hanba jim!“ (Kosík 1953, 215) Tento plamenný proslov v člověka vyvolává jistě mrazení. Na jednu stranu by mohl rychle zlákat k chopení se zbraní a pokusu o vytvoření „druhého husitství“. Na stranu druhou již z historie víme, že radikalismus jako takový většinou nevede k dobrým výsledkům. Přesto je toto ukázkou interpretace a využití husitství ke svému politickému programu. Sabina sám takto husity jistě vnímal, o to více mají tato slova burcující charakter. Předsudky samotné jsou velkým tématem i v dnešní době. Především kulturní, rasové a sociální. Proto obecně vzato můžeme v tomto názoru Sabinu podporovat.

---

⁴⁰ Svobodě v dnešním slova smyslu, tím ale ve smyslu národní svobody.

⁴¹ Tato zábrana se těžko odstraňuje, protože si ji neseme již od mala a je pro nás až bolestné přijmout, že nejsou pravdivé.

Cítujme k tomuto tématu ještě jeden úryvek. „Proto z kořenů vyvráceno musí býti vše, co nás zdržuje k svobodě dozrání, shoditi musíme předsudky zděděné jako starý nečistý kabát. Nebojme se, že ostaneme nazi! Duch času, jenž mysl naši zprostil špíny, duše naše v nová roucha oděje a věru nebudeme před budoucností tak zmrzačení státi, jako poslední předchůdci naši stojí před námi.“ Měli bychom si uvědomovat naši národní minulost, ale zároveň se nebát svobody. I v dnešním globalizovaném světě je dle mého názoru třeba se občas ohlédnout za tím, z čeho člověk pochází. Pokusit se i díky tomu najít své místo ve světě a uvědomit si kam bytostně patříme. Pokusit se také změnit pohled na náš národ, který v dnešní době často není příliš lichotivý⁴². Naše národní historie sahá daleko do minulosti a je možné na ní stavět určitou národní hrdost. Ta nám může v budoucnu pomoci se nebát ohradit proti nesvobodě a nespravedlnosti. Zároveň nám může pomoci také uvědomit si, že paranoia z cizinců a nového je zbytečná, když stojíme pevně na zemi a víme, kde jsou naše kořeny.

Dějepis nám ukazuje, že národní boje za svobodu najdeme všude. „A věru zdá se nám, že jako svět a člověčenstvo, tak staré jsou boje za osvobození jejich.“ Marathón a Morgarten, Hercynský les a Sempachy, Bílá hora a Lipany, Ostrolenka a Varšava, všechny tyto krví zkropené pomníky nám svědectví podávají o snahách národů, ale zároveň také nám objevují, že snaha tato bývala místní, omezující se na jistotu prostoru a na jistý národ, pročež také boje tyto měly nestálé výsledky pro svobodu a vítězství se omezovalo na čas a na místa, s jejichž pomíjejícností pomíjeli i důsledky jeho. (Kosík 1953, 236) Sabina zmiňuje i Francouzskou revoluci a revoluční národní hnutí a seburčení v roce 1848. Optimisticky říká, že takhle velké území ještě svoboda nedobyla. Jeho slova hlásají naději na nové zítřky, kdy si lidé budou uvědomovat svobodu a díky ní překonají chudobu, bídu a národní utlačování. Samozřejmě nemohl vědět, jak revoluce 1848 v některých státech dopadne, ani jak to bude po ní. I dnes jsme svědky nesvobody, jak národní, tak osobní, a to na různých místech po světě. Je otázkou, zda je Sabinova idea celosvětově svobodných lidí, kteří se respektují a prosperují vůbec s lidskou povahou

---

⁴² A to ze strany zahraničí, i často od nás samotných.

možná. Také se můžeme jen dohadovat, zda by byl autor schopen pojmut koncept celosvětové svobody. Spíše si myslím, že by pro něj „celosvětové“ znamenalo Evropské.⁴³

6.1.1 Politické strany v reflexi husitských proudů

V jednom z textů z roku 1849 se Sabina dotýká problematiky politických stran. Především názorem, že by bylo dobré politické strany spojit. Tento názor odmítá s argumentem, že jediné shoda, díky které by se strany mohly spojit, je v pravdě. Jakmile tedy nějaká strana kvůli své politice krátí pravdu a svobodu, automaticky je nemožné, aby se spojila se stranou, která svobodu a pravdu brání⁴⁴. (Kosík 1953, 266) Jako památný příklad stran, které bojují za stejnou věc s odlišnými názory udává husitské proudy, přičemž jako nejjudatnější, nejznamenitější a nejpocitivější označuje stranu Táboorskou. Důvodem je samozřejmě jeho radikalita.

Sabina se zde snaží srovnat dvě velmi odlišné věci. Politické strany v pojetí devatenáctého století a frakce které vykrystalizovaly během husitské revoluce. Jenže jejich zájmem nebylo řízení státu nebo politika ve smyslu devatenáctého století, ale uznání náboženského vyznání⁴⁵. Rozpory mezi nimi byly dvojího druhu. Jeden stejný jako v devatenáctém století, a to jakým způsobem se bude projevovat zahraniční politika, a tím i prosazování své myšlenky. Druhý se však týkal samotné formy vyznání. Sjednocoval je kalich a přijímání pod obojí, stejně jako strany v devatenáctém století spojovala myšlenka pozvednutí českého národa⁴⁶. Rozdělovala je ale forma liturgie a další věroučné problémy. Sabina odsuzuje umírněnou stranu pražskou a vyzdvihuje naopak strany radikální. Z historického hlediska víme, že kdyby se tyto husitské frakce dohodly a sjednotily, nedošlo⁴⁷ by k „bratrovražedné“ bitvě u Lipan, ani k rozpadu husitských sil. Paralelu můžeme hledat i v době Sabinově. Během revolučního roku 1848 chyběla českým stranám jednota. To zapříčinilo selhání pokusu o vojenskou revoluci.

---

⁴³ Se svobodou by ve zbytku kolonizovaného světa také nejspíš neuspěl.

⁴⁴ Tyto strany pouze mohou sdílet své síly, pokud mají podobný cíl. Není to pak ale spojení, nýbrž vyhovění strany straně.

⁴⁵ Mimo jiné. Nemůžeme opomenout především snahu o reformu církve.

⁴⁶ Pozvednutí, osamostatnění, vyčlenění... záleží na straně, ale pojem národ byl jednotným pojítkem. Kromě tohoto pojmu to byla ještě samotná Habsburská monarchie, přesněji osoba panovníka, která svou existencí spojovala a rozdělovala českou politiku.

⁴⁷ Případně došlo v jiné podobě.

„Strana Pražanů vlastně byla stranou šosáckou a zrádnou, a tak největšího svého muže Jana Žižku pronásledovala. Byla to strana ne o mnoho lepší ani v jistém ohledu méně hanebná nežli strana svobodovražedných královských. Strana ta bez rázu a barvy, shovívavá a v čas nebezpečnosti prodejná, strana, jež ničeho na světě se tak nebála, nežli aby pán bůh nad ubohou českou zemí se snad smíloval a ji vládou republikánskou obdařil, strana, jež všechno na světě vynaložila, jen aby své monarchistické chutě uspokojila, strana tato nemohla se spojit se stranou obětavých, život a krev nasazujících bojovníků!“ Dále popisuje, že tito zastánci umírněného proudu měli strach o svůj majetek. Naráží také na Jana Rokycanu a jeho snahu během revoluce získat arcibiskupský post. „Mnohem zřejměji se ještě projeví strany po Žižkovi! Prokop Veliký stál v čele jediné poctivé strany v Čechách. Když šosákům se vedlo zle, tu bojovný Prokop se svými udatníky musel vypomoci. Co za to měl?“ (Kosík 1953, 267)

Stručně řečeno za to měl Lipany. Sabina odmítá kompromisy a střední proudy. Na jednu stranu tomu z jeho pohledu rozumím, přesto je třeba si uvědomit, že politika funguje na základě kompromisu. Téměř nikdy v dějinách se nepodařilo prosadit radikální koncepci. Na druhou stranu nemůžeme radikalismus v některých případech odsuzovat. Stejný osud stihl radikální stranu husitů, ve Francouzské revoluci klub Jakobínů a u nás roku 1848 radikální demokrati. „Kdo není s námi, je proti nám!“ (Kosík 1953, 268) Píše Sabina na konci textu o politických stranách. Radikální řešení jsou během revolucí v některých případech přínosné někdy i nutné, nelze na nich ale stavět celou politickou koncepci. Jeho pohled je subjektivní a opět se příliš nezabývá historickými skutečnostmi.⁴⁸

6.1.2 Shrnutí

Sabina vidí v husitech bojovníky za svobodu. Nevěnuje se příliš svobodě náboženské, ale schopnosti Čechů vystoupit z řady a prosadit se. Důsledky ho zajímají především v případě kontinuity, kterou spojuje se svou dobou. Vidí jen to, co v jeho době potřebuje, zapálení pro svou myšlenku, kterou je svoboda a překonání bídy. Vidí tedy v husitství také určité vyrovnávání sociálních rozdílů. O jeho zaujetí v této oblasti vypovídá i jeho snaha vydávat *Obrazy z doby husitské* v různých časopisech. Byl si vědom možností své doby. Uvědomoval si změny v myšlení lidí, ve zlepšujícím se životním postavení i technických

---

⁴⁸ Na druhou stranu je neměl tak přesné jako my dnes.

pokrocích. Zároveň upozorňuje na prudkost změn ze dne na den a neustálé přebíhání k tomu co je lepší. Tato proměnnost přináší nejistotu⁴⁹, a to jak pro přívržence absolutismu/konstituce, tak demokracie. Nejistota v lidech je ideální půda pro radikální myšlenky. I této okolnosti Sabina využívá jako prostředku, stejně jako dějinných událostí, na kterých svým slovům dodává legitimitu. Jeho zastávání svobody lidu a šíření osvěty působí i dnes velmi pozitivním dojmem. Je si vědom toho, čemu se dnes říká možná svoboda. Tedy svoboda kterou sice můžeme mít, ale nemusíme mít prostředky k tomu ji využít. Svoboda je pro něj tedy zároveň překonání bídy. Tuto snahu viděl i v husitství, kterou vyzdvihuje stejně jako husitský radikalismus, který jim pomohl k věhlasu po celé Evropě.

Sabina kategoricky neodmítá Rakousko-Uhersko, ale upozorňuje na dějinný vývoj spějící k jeho logickému zániku. Jeho politika je zaostalá, sociální nerovnosti se prohlubují a stále více se projevuje snaha tehdejších politiků pouze zbohatnout.⁵⁰ Historie jako taková má být školou a vzorem, ne divadlem. Národ by tedy měl řídit své snahy tak, aby slavné cesty, které razila minulá pokolení dovedl ještě o něco dále. Věnuje se také myšlence slovanského státu a panslavismu. Důležitá je zde jeho víra v možnost překonání náboženských rozkolů. Lépe řečeno vzájemná tolerance Slovanům vlastní. Poukazuje na to, že v základu je české husitství, polské katolictví a ruské evangelictví stejné.

6.2 Josef Václav Frič

Josef Václav Frič byl jedním z vůdců radikálních demokratů. Za své názory a proti rakouské působení byl téměř celý život pronásledován a zatýkán. Aktivně se účastnil revoluce v roce 1848 a v květnu roku 1849 byl odsouzen k osmnáctiletému vězení. V roce 1854 byl amnestován. Roku 1858 byl znovu internován a po propuštění odjel roku 1859 do Londýna. V exilu pokračoval v boji proti Rakousku-Uhersku a místo svého působení často měnil. Když mu byl roku 1879 povolen návrat do vlasti, vzdal svůj politický boj a odešel

---

⁴⁹ Z filosofického hlediska je ale nutno dodat, že svoboda sama je velkým nositelem nejistoty. To si však uvědomujeme spíše až my. Tedy generace žijící v demokracii a generace, která zažila nedemokratické režimy a pak i ten demokratický. Máme tedy srovnání.

⁵⁰ Zde by se dala nalézt paralela s dnešní dobou. Museli bychom ale dodat, že bychom si pak vykládali dějiny stejně jako v některých případech Sabina. Tedy bez kontextu a neroubované tak, aby zapadaly do našeho názoru.

do ústraní. Věnoval se literatuře a sepisování pamětí. Působil v několika časopisech. Například: *Čech, Blaník, Lumír, Květy*.

Jeho velkou snahou bylo sjednotit sílu národa a „mladé Čechie“ pro jeden cíl. V roce 1847 vidí sílu a prosperitu, kterou by bylo třeba využít. Mluví o přípravě na rozhodnou chvíli, ve které bychom se zbavili předsudků, chabosti a ponížení. (Kosík 1953, 323) V historickém odkazu nevyužívá pouze husitů, ale naopak jde od dob Karla Velikého, přes Břetislava a Přemysla Otakara II. po Jana Husa a později Bílou horu. V husitství vidí vrchol vzepětí národního ducha. Husitství označuje za „nejohnivějšího ducha mezi národy.“ (Kosík 1953, 326) Na všechny tyto porážky chce odpovědět jedním slovem. Pomstou. K té tedy vyzývá všechny své nejdůvěryhodnější a „ohnivou mladost“.

V pozdějších člancích⁵¹ je na Fričovi vidět politická vyspělost. Je si vědom toho, že radikalismus musí doprovázet určitý umírněný proud. Radikalismus musí podle něj samozřejmě mít vedoucí úlohu. Uvědomuje si podstatu svobodného projevu a jeho význam v národním vzepětí. Stejně jako Sabina mluví o potřebě sjednocení politických stran v jednotnou „národní stranu“, která bude mít velkou politickou moc. Ve svém politickém projevu také velmi odkazuje na dějiny a politickou situaci sousedního Polska. Vyzdvihuje jeho pokusy o vytvoření samostatnosti a popisuje ho jako velkého spojence české národní myšlenky.

6.2.1 Fričova tajná organizace

Frič popisuje přípravu tajné organizace, která má za úkol být připravena na chvíli, kdy bude vhodná doba pro národní myšlenku, aby mohla zakročit. Říká, že žádný politický ani náboženský převrat nenastal bez pomoci nějaká tajné organizace. Němce zde vytyčuje jako naše „přirozené nepřátele“. „Nestojíme více sami jako v 15. a 17. věku.“ (Kosík 1953, 397) Zásada tajnosti spočívající v nevědomosti každého člena je zde zásadní. Cílem tohoto tajného spolku je tedy především samostatnost Čech a Moravy. Jeho hlavním orgánem je Ústřední výbor.

---

⁵¹ Po roce 1860.

Pravidla tajné organizace/spolku

V kapitole „Pravidla ústroje Dědičného“ (Kosík 1953, 400) se mluví o „umožněné národu českoslovanskému vyplnění jeho úlohy, Prozřetelností mu vykázané, by dle zásad, za něž otcové naši padli, přetvořilo se Slovanstvo. Odkaz ten praotců nám svatý, a proto zvem sebe dědicové.“ Musíme vzít v potaz, co myslí Frič odkazem praotců. V minulých jeho spisech jsme se dočetli, že jsou to slavná vzepětí Českých zemí, jejichž vrcholem je husitské hnutí. Toto uvádí jako druhé pravidlo, což samo o sobě značí důležitost tohoto odkazu pro politiku⁵² devatenáctého století. Dalším zajímavým úkazem je přísaha věrnosti. Při přísaze se užívá oslovení bratře, které je typické i pro husity.⁵³ Pokud přísahají lidé s nižším vzděláním, u kterých Frič automaticky předpokládá menší důvěryhodnost⁵⁴, může přísahat před knězem na písmo nebo kalich. Kalich, jeden z nejspecifičtějších husitských symbolů jako záruka věrnosti při snaze o svobodu českého národa. Pravidla a organizace spolku jsou velmi podrobně rozepsána a připomínají organizaci pozdějších odbojových organizací. Zároveň se v nich ale odráží reflexe minulosti, včetně husitství.

Fričova idea vlády lidu se odráží v husitském hnutí právě tím, že se snažilo o určité sociální vyrovnání a zrovnoprávnění lidí. Historii ve svých textech využívá, oproti Sabinovi se ale více zabývá svou současností a lidmi v ní. Nebojí se kritizovat, ani žádat o podporu. Jeho texty se zabývají našimi vztahy s ostatními slovanskými národy a také jejich boji za svobodu. Jeho hlavní myšlenkou je federativní slovanský stát, v jehož čele je ruský car. Přesto si je vědom, že Rusko není na federativní přístup připraveno, což se odráží například v potlačování ukrajinského národa. Jeho velkým přínosem je jeho snaha o odboj ze zahraničí. Je v podstatě prvním politickým emigrantem, který se snažil ovlivnit situaci doma. Zároveň také nesmíme zapomenout na jeho mladost. Začal se angažovat ve velmi mladém věku a jeho názory ještě časem dozrávaly.

---

⁵² V tomto případě radikální politiku.

⁵³ Především pro Tábority.

⁵⁴ Vyplývá z textu.

7 Závěrečné srovnání

Začneme tím, co mají radikální demokraté společné s konzervativním proudem české politiky devatenáctého století. Oba se snaží pozvednout postavení českého národa a jeho pozici v rámci Rakouska-Uherska. Jejich metody se již samozřejmě neshodují. Dále se oba proudy snaží reflektovat naši minulost, ve které vidí velikost a často naději. Naději, že na ní dokáží oživit zašlou slávu českých zemí nebo národní sebevědomí, případně vzbudit v lidech vlastenecké nadšení. Všichni společně zároveň musí čelit rakouským úřadům, které toto snažení poměrně úspěšně potlačují. V minulosti vyzdvihují husitství, které jako první reflektuje František Palacký. Radikálové na něj navazují a využívají momenty a postavy, které jim usnadňují vzbudit v lidech zápal nebo obhájit jejich radikální politiku. Konzervativci zase na husitské tradici budují kontinuitu národa, který lpí na svobodě a dokázal v ní předejít ostatní národy. Vzhledem k vývoji rakouské politiky cítí stále větší příkoří, protože České země byly vždy k Rakousku loajální, ale k národně-sociálnímu vyrovnání dospělo pouze nepříliš loajální Uhersko. Na pozadí politických momentů a událostí působilo mnoho dalších jevů, které posunuly chápání národního cítění během devatenáctého století až do rozpadu Rakouska-Uherska ve století dvacátém. Od Jungmannovy literární obrody, přes kočovné české divadelní společnosti, po různé české spolky. Tato národní identita, postupně se setkávající na pozadí ideálů převzatých, někdy vykonstruovaných, z národní historie vzniká svébytný národ, který se chce znovu prosadit a získat své místo v nové, demokratické a humanistické Evropě.

Rozdíly v politice těchto dvou proudů jsou dány již samotným politickým spektrem a jeho kraji, na kterých se nacházejí. My se ale snažíme postihnout, jak jejich politika reflektuje husitství a zakomponovává ho do „smyslu českých dějin“. Tento rozdíl je zásadní především v přístupu k němu. Zatímco konzervativní proud v čele s Palackým se snaží upozornit na myšlenky a ideje, radikální demokraté se snaží využít složku válečnou. Kromě toho obě strany upozorňují na „národní jednotu“, která při husitské revoluci vznikla. Ta je ale z velké části vykonstruovaná, jak zjišťuje i Palacký ve svém celoživotním díle. Vznikla jednotná myšlenka, která ale byla reflektována každým proudem jinak. Radikální demokraté si toho jsou vědomi, jak napovídá například Sabinův text o nejednotnosti husitských stran. Dokáže toho ale využít a na tomto příkladu se snaží

o vypíchnutí radikálních demokratů, jakožto jediné strany bránící pravdu. Velkým rozdílem je, že zatímco radikální demokraté se snaží oslovit masy, které by vzaly události do svých rukou a prosadily je díky revoluci, Palacký se snaží o svých názorech přesvědčovat v Říšské radě. Hledá také dlouhodobější schůdnou cestu, která by vedla v přerod Rakouska ve federaci a snaží se určit pozici, jakou by v ní České země v tomto soustátí zastávaly. Typický byl také věk obrozenců/vlastenců zastávajících radikální pozice. Pověštinou to byli mladí lidé, těšící se ve svém okolí velké oblibě. Někteří z nich studovali, jiní ne. U konzervativního proudu často sledujeme přerod prorakouských politiků v politiky staročeské strany.

Devatenácté století ovlivněné osvícenskými ideály a Francouzskou revolucí ukazuje přerod v chápání lidství jako takového. Lidé si začínají být vědomi možností svého života a dochází postupně k určité liberalizaci poměrů. Rakousko-Uhersko však příliš tvrdě lpělo na centralizované říší a podcenilo sílu národního přesvědčení, snažícího se o své prosazení. Stejně tak podcenilo řešení sociálních otázek, které postupem devatenáctého století vyvstávaly. Z husitství vytržená idea svobody a sociálního vyrovnání probudila díky vlasteneckému vzepětí v českém národu sílu prosadit myšlenku, nejprve zastávanou pouze jednotlivci. Ukazuje nám to, jak moc může historie a její interpretace ovlivnit myšlení lidí a její sílu.

Síla radikálních demokratů se projevila při obležení Prahy, kdy jí vyrazil na pomoc venkov. Z toho ale plynuly i velké obavy, takže Praha prezentovala svou situaci, jako že ji má pod kontrolou. Kdyby se totiž opravdu celý venkov rozhodl chopit zbraní, situace by se stala nekontrolovatelnou. Na druhou stranu, když už se lidé dostali k Praze a zjistili, že tam lidé opravdu bojují a umírají, velká část z nich se rozhodla odjet zpět domů. Slova a představy jsou jednou částí, jak vyburcovat lidi k činu, když pak ale dojde na lámání chleba, museli by mít vůdce, kterého budou chtít následovat i přes strach ze smrti. Představa farmáře, majícího doma tři, čtyři děti a ženu, že by mohl zemřít na pražských barikádách, ho samozřejmě nenadchla. Když už se tedy lidem podařilo dorazit k Praze, většinou se revoluce nakonec nezúčastnili. Radikální demokraté se snažili o manipulaci mas všemi možnými prostředky k vyvolání otevřené revoluce. Konzervativní proud se snažil o změny v rámci monarchie v rámci dlouhodobějšího měřítka.

Závěr

V 15. století se pomalu připravovala proměna středověké společnosti v novověkou. Po vzoru svobod, které si církev vydobyla ve sporu o investituru, se o své svobody a práva hlásí města, a vzniká nová měšťanská třída. Narůstají hnutí odporu proti bohaté a mocné církvi - církev reaguje represí, ale též reformním úsilím "žebravých řádů" (františkáni, dominikáni), které se hlásí k ideálu chudoby a evangelia, ale také vzdělanosti. Z tohoto vzoru svobody čerpá i devatenácté století, které tímto pojmem doslova žije. Husovo pojetí církve, tedy důraz na laiky, osobní zbožnost, jejímž symbolem je přijímání z kalicha je vlastně „demokratizací“ církve, které pak přerůstá do „demokratizace“ společnosti. Tento proces demokratizace se táhne celými dějinami Evropy. V devatenáctém století vyvrcholí revolučním rokem 1848. Při pohledu na devatenácté století v Českých zemích je vidět jakési bytí na poplach pro to, co zbývá z „češství jako takového“. Nejprve marně vypadající snaha jednotlivců o vyrovnání se Němcům a obrození českého národa se díky houževnatosti a odhodlání stala realitou. Projevy vzestupu českého národa můžeme sledovat v průběhu celého století. Hlavní plody začínají uzrávat ale až ke konci. Zrovnoprávnění češtiny s němčinou ve styku s úřady (Stremayerova nařízení 1880), porážka staročeské strany ve volbách (1881), rozdělení Univerzity Karlovy na německou a českou (1882), získání většiny na českém sněmu (1883), změny ve volbách do obchodních komor (1884) a mohli bychom jmenovat dále. Z kulturně a civilizačně závislé pospolitosti se Češi rozvinuli v sebevědomou národní společnost a svou liberálností a demokratičností předběhli ostatní středoevropské národy. Toto národní vzepětí a produktivita může sloužit jako doklad produktivity a síly myšlenky národní emancipace a hodnot v dějinách vůbec.

Stanoveným úkolem práce bylo reflektovat husitství v rámci filosofie českých dějin. Tento spor o smysl českých dějin a jeho úkol začal v devatenáctém století a přetrval až do století dvacátého. Rozhodl jsem se reflektovat století devatenácté, vzhledem k důležitosti husitského hnutí pro národní obrození a vlasteneckou politiku. Názory většiny autorů devatenáctého století jsou již překonány nebo rozvinuty. Naší snahou ale bylo poukázat na to, jak lze využít historii v politice a probuzení národního citění. Zjistili jsme, že Palacký a konzervativní proud české politiky se postavil do role dlouhodobého udržovatele

politického přesvědčení. Radikální demokraté zase svou výbušností přispěli k šíření myšlenek revoluce a urychlovali dění. Ukázali jsme, jak někteří politici využívali ideu husitství, jakožto ideu svobody v různých formách. Jiní ho zase využívali jako záštitu pro boj, jelikož „ho máme v krvi“. Devatenácté století vybuřovalo kontinuitu českých dějin se základem v husitství, jako bodu, který vyzdvihl český národ a sjednotil ho pod ideou svobody.

Devatenácté století ukázalo vlastenecké zapálení ve všech světlech. Od sporů o pravdivost rukopisů, přes literární vzepětí a kultivaci českého jazyka až po vytvoření filosofie českých dějin jako stále pokračující kontinuity. Autoři hledali v husitství paralely ke své době, ale hledali v něm také oporu pro své názory a působení. Celým stoletím také prostupuje formování české národní identity.

Palacký bez ohledu na politiku chtěl vytvořit obraz české historie a především husitské doby. Studium tohoto období zjišťoval, nakolik nejednoznačné dějiny tohoto období jsou a snažil se s tím dle svých možností vyrovnat. Jako historik se pokoušel podat co nejdůvěryhodnější obraz husitské revoluce a jejích následků. Viděl v ní vrcholné období našeho národa, ale zároveň věřil v jeho obrodu pod federativním Rakouskem. Postupně přehodnocoval i tento názor. Jeho dílo inspirovalo mnoho osobností přelomu devatenáctého a dvacátého století a později i osobnosti První republiky. Jeho dílo rozdělilo pozdější společnost na dva tábory, jeho žáky a jeho oponenty.

Radikalismus zase naznačil cestu odbojnosti českého národa. Ve dvacátém století se tato zkušenost s cenzurou a tlakem rakouských úřadů ukázala jako pozitivní. Jak jsme v práci naznačili, především Josef Václav Frič byl jedním ze zakladatelů českého politického exilu a jeho zásad. V obou světových válkách pak vzniká národní odboj. Přestože v důvodech i ideách těchto odbojů jsou rozdíly, především ten první, který se stále vymezuje proti Rakousku, čerpá ze zkušeností vlastenců a obrozenců v devatenáctém století. Ochota stát si za svou myšlenkou je paralela, která se prolíná celou naší historií. Od Jana Husa, který kvůli ní zemřel, přes popravu dvaceti sedmi českých „pánů“ a perzekuce v devatenáctém století, až po vysoké tresty pro odboj v první světové válce a popravy ve válce druhé.

Devatenácté století vzneslo závažné otázky jako co je úkolem českého národa a jaký je účel jeho existence. Z toho časem vyplyne snaha o zobrazení národa jako úkolu

a souběžnosti zachování vlastního myšlenkového světa, v souvislosti se světovým řádem. I my se účastníme boje světa o pravdu, právo a lidství a to i naším zásahem do dějů evropských.

Práce přináší vhled do devatenáctého století a jeho reflektování husitské revoluce ve smyslu českých dějin. Její charakter však rozhodně není konečný a otevírá možnosti pro podrobnější bádání a interpretaci. Pokusil jsem se zobrazit husitský odkaz v politice různých osobností a proudů. Také jsem se zaměřil na formu, kterou je tento odkaz prezentován. Nedostal jsem se však ke všem proudům a srovnání je tedy neúplné. Idea národního obrození a s ní související pojmy se téměř ve všech případech nějak vymezují vůči této historické epoše a hledají v ní oporu. Práce se snaží také zobrazit pozadí, na kterém se tato reflexe husitství udávala a poukázat na důvody, proč byla pro myšlení devatenáctého století tak důležitá.

Seznam použitých informačních zdrojů

Bibliografie

Čornej, Petr. *Jan Žižka*. Praha: Paseka, 2019.

Hošek, Pavel. *Je to náš příběh*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018.

Hroch, Miroslav. *Národ nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011.

Kolektiv autorů, Ed.Miloš Havelka. *Sborník - Spor o smysl českých dějin 1895 - 1938*. Praha: TORST, 1995.

Kosík, Karel. *Čeští radikální demokraté*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953.

Macura, Vladimír. *Znamení zrodu*. Praha: Československý spisovatel , 1983.

Palacký, František. *Dějiny národu českého III. kniha*. Praha : Ottovo nakladatelství , 2017.

Šmahel, František. *František Palacký 1798/1998, dějiny a dnešek*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999.

Sekundární literatura

DELUMEAU, Jean. *Tisíc let štěstí*. Praha: Argo, 2010. Každodenní život.

KALIVODA, Robert. *Husitské myšlení*. Praha: Filosofia, 1997.

KOŘÁLKA, Jiří. *František Palacký (1798-1876): životopis*. Praha: Argo, 1998.

ŠMAHEL, František. *Život a dílo Jeronýma Pražského: zpráva o výzkumu*. Praha: Argo, 2010. Každodenní život.